

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Симеон Евстатиев
доцент по история на арабския свят и исляма
в СУ „Св. Климент Охридски“

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Входен № ..... дата ..... 2017 г.
Входен № 556 ..... дата 31.07 ..... 2017 г.
1113 Бил. Шипчански проход № 52, бл. 17
Тел: 02/ 979 20 88; Факс: 02/ 970 21 91

относно конкурс за ДОЦЕНТ по „професионално направление 2.2 История и археология, научна специалност 05.03.06 История на България (История на българската външна политика в Близкия Изток след Втората световна война до началото на ХХІ в.)“, ДВ, бр. 25/ 24. 03. 2017 г., с единствен кандидат гл. ас. д-р НАДЯ ДИМИТРОВА ФИЛИПОВА

Гл. ас. д-р Надя Филипова е завършила Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (1995), след което практикува „занаята на историка“ като уредник на музей в гр. Варна (1996–2002). От 2004 г. до 2007 г. е докторант в Института по история при БАН, където през 2008 г. защитава дисертация на тема „Политиката на България към Египет, Сирия и Ирак /средата на 50-те – средата на 70-те години на ХХ в.“. През 2009 г. тя е назначена за н.с. II ст. в Института по история при БАН. От 2011 г. до настоящия конкурс д-р Филипова заема длъжността „главен асистент“ в Института за исторически изследвания – БАН. Членува в Българското историческо дружество. Участвала е в няколко значими колективни научни проекта, някои от които с международен компонент. Заедно с тази изследователска дейност, д-р Филипова е придобила опит и като хоноруван преподавател към катедра „Арабистика и семитология“ при СУ „Св. Климент Охридски“, където през последните няколко години участва активно в учебната дейност на магистърска програма „Общество и култура на арабския свят“ (отскоро преобразувана в „Близкоизточни изследвания: Общество и култура на арабския свят“). Участвала е в 10 международни научни конференции, някои от които проведени в чужбина, както и в няколко национални форума. Автор е на 2 монографии, 24 студии и научни статии, 4 отзива и рецензии.

В настоящия конкурс гл. ас. д-р Надя Филипова участва с монографията *България и Сирия в „ерата Асад“* (София, 2017), както и със 17 студии и научни статии, публикувани между 2011 г. и 2017 г. Представената за конкурса монография е научен труд от 522 страници с ясно формулиран обект на изследването. Книгата е посветена на българо-сирийските отношения, като е предприет опит да се проследи българската външна политика в лабиринта на сложната близкоизточна проблематика. Авторката има ясен фокус върху съвременния период от началото на седемдесетте години на ХХ в. до началото на ХХІ в., който в Сирия съвпада с управлението на баасисткия режим на Хафиз ал-Асад (на български името най-често е изписвано като Хафез Асад) и неговия син и настоящ сирийски президент Башар ал-Асад. Историческият наратив на предложеното изследване е разгърнат по оста на логично построена структура за подредба на материала в три основни глави.

Българо-сирийските отношения са проследени и анализирани не само с оглед на регионалните процеси в Близкия изток чрез открояване на тенденции и събития, свързани със сирийските амбиции за лидерство, арабо-израелския конфликт или гражданската война в Ливан. Гл. ас. д-р Филипова поставя обекта на изследването си и в по-широкия контекст на глобалните процеси в международните отношения, препращащи към особеностите на блоковото противопоставяне по време на Студената война, както и на противоборството между Съединените щати и бившия Съветски съюз, а в наши дни – съответно между САЩ и Руската федерация. В своята заключителна част монографията предлага историческа интерпретация на българската външна политика към Сирия, разтърсена от унищожителната гражданска война, когато изпадналият в криза режим на Башар ал-Асад се сблъсква с ожесточената съпротива на редица въоръжени опозиционни групировки, повечето от които изповядват ислямистка идеология.

Приносът на предприятията исторически анализ, както и на формулираните изводи, нараства изключително и поради използвания богат изворов материал, сред който и редица архивни единици от ДА-МВнР и ЦДА. Тези привлечени свидетелства, показващи и професионализма на д-р Филипова като историк, са ценен материал, който, веднъж въведен в употреба, ще послужи и за нови исторически изследвания и интерпретации на близкото минало. От гледна точка на своето изпълнение работата като цяло се вписва удачно във вече установените традиции на българската историография и разгърнатите в нея подходи към съвременната история. Важен принос на изследването са и разкритите сведения и процеси от гледище на стопанската история, върху която авторката често поставя акцент – както в монографията си, така и в други свои публикации.

По своя характер разработената тема е многопластова и сложна, защото заедно с анализа на международните отношения ни въвежда и в дебрите на една колкото близка ни исторически, толкова и трудна за разбиране културна система, каквато е ислямът с неговата роля в религиозния, културния и обществено-политическия живот. В този смисъл при разработването на тема за отношенията между България и една от водещите съвременни арабски държави като историк бих искал да видя една малко по-„осъвременена“ в академично отношение концептуализация на ролята, която играе в тази плетеница от отношения „ислямският фактор“, включително и от гледище на неговото третиране от страна на българската държава. За целите на един такъв ракурс обаче е необходимо и навлизане в една по същество ислямоведска материя, в която терминологията и подходите не съвпадат непременно с често неясните, макар и популярни, наименования на явленията, свързани с „ислямския фактор“.

Така например, въпреки цитираните определения и подходи на редица български, руски и западни изследователи, в отделни случаи не става ясно кои точно от (понякога взаимно изключващите се) дефиниции и методи възприема авторката на монографията. Какво всъщност се има предвид при употребата на твърде общи, а

често и съвсем неясни, понятия като „фундаментализъм“ в противовес на „неофундаментализъм“ (например с. 34)? Някои от приведените определения и сравнения като това между „фундаментализъм“ и „интегризъм“ (с. 224, бел. №2) в този си вид всъщност не са изпълнени с конкретно съдържание, за да послужат като основа за ясно отличим термин. От една страна четем, че в бившия съветски блок са „притеснени от разширяването на ислямския фундаментализъм“ (с. 241). От друга страна, малко след това се натъкваме на констатация за „надигането в Близкия изток на вълната от ислямски неофундаментализъм“ (с. 267), за какъвто „неофундаментализъм“ се говори и в други части на монографията (например с. 307). Споменава се дори понятието „радикален ислямски неофундаментализъм“ (с. 411). Защо „неофундаментализъм“ и каква е всъщност съдържателната, терминологичната разлика между понятията „фундаментализъм“ и „неофундаментализъм“?

Вероятно пак поради специализирания характер на проблематиката в блискоизточните изследвания и ислямознанието, понякога недостатъчно критично са цитирани определения на разнородни автори, не всички от които имат ясни научни прерогативи в тъкмо тези академични области. Например, в монографията са взети за „чиста монета“ някои тези от апологетично-пропагандистките публикации на Джон Еспозито, които са по-скоро израз на политически активизъм отколкото твърдения, формулирани в резултат на научни изследвания. По подобен начин – без критическа рефлексия – са приведени и възгледи на иначе несъмнено интересния, но твърде идеологически мотивиран постмодерен интелектуалец Едуард Саид (с. 421–422). Схващания като тези на Еспозито и Саид, разбира се, имат своето място в критическия анализ на проблеми, засягащи Близкия изток и исляма, но най-вече като част тъкмо от постмодерните „дискурси“. Възгледи като техните са свързани и с анализа на една парадоксална „постмодерна“ интелектуална ситуация, в която някои автори прилагат общотеоретични схеми и се опитват да „деконструират“ едно цяло научно поле, често замъглявайки неговите вековни постижения в името на инак вероятно добронамерени политически каузи или инициативи за социално инженерство. Тук трябва да подчертая, че тези критични бележки не омаловажават ценния характер на монографията, а имат аз цел да обърнат внимание върху някои ключови аспекти от интерпретацията на историческите събития и процеси, които в бъдеще авторката би могла да усъвършенства чрез прецизиране на свързаната с исляма терминология и подбора на научната литература при нейното използване.

Монографията предлага и редица интересни исторически паралели. Част от тях, и това е неизбежно, остават само маркирани. Такъв е примерът с опита за сравнение между модернизационните проекти за „секуларизация отгоре“, предприети от българската комунистическа власт и баасисткия режим в Дамаск, където са налице интересни препратки за ролята на Сирия в политиката на Народна република България по време на „Възродителния процес“ (с. 65–6; срв. с. 267–70, както и с. 297). Същевременно, изучавайки архивите, авторката – на моменти сякаш интуитивно – загатва и за ролята на личните взаимоотношения между държавните

ръководители на Сирия и България, какъвто е случаят между Хафез Асад и ген. Добри Джуров (с. 67). В по-нататъшната работа на изследователката би било ценно да се проследи, доколко наистина става въпрос за „лично измерение“ в хода на историческия процес и доколко – за чисто протоколни, социално-структурни взаимоотношения в рамките на една глобално доминирана от Съветския съюз „сфера на влияние“. Това, разбира се, е огромно изследователско предизвикателство, защото разкриването на подобно „лично измерение“ предполага търсенето на свидетелства извън справките и официално класифицираните документи на комунистическата власт. Темата определено е благодатна за такава „историческа антропология“, чрез която да се обогатят и „оживят“ строго формалните и стереотипизирани протоколни формати на запазената бюрократична архивна документация, имаща иначе основно значение при първоначалните исторически изследвания по темата.

Като цяло текстът на монографията е прецизно оформен. На отделни места са останали някои недотам ясни по смисъл сложносъставни изречения (например последното изречение от първия абзац в Увода на с. 7) и дребни печатни грешки, които при едно следващо издание могат лесно да бъдат коригирани (например думата „нифундаментализъм“, с. 291). Понякога прекалено дългите изречения с много вметнати части могат да замъглят яснотата на изказа.

До този момент четивата в специфичната област на българо-арабските отношения дължим основно на бивши дипломати, сред които се откроява името на Кирик Цонев (1938–2016) и някои други служители на българското външно ведомство. Тепърва предстои обаче разработването на проблематиката от професионални историци, които да надграждат върху наченатото от учени като проф. дин Христина Мирчева (1938–2016) в по-общото изучаване на Близкия изток през призмата на съвременната международна политика. Монографията на д-р Филипова, както и голяма част от останалите нейни публикации по конкурса, са сред първите стъпки по посока на една такава по-тясна специализация, основаваща се върху детайлното изследване на различни български архивни източници.

Представените научни разработки на д-р Филипова и нейните академични интереси са важни и перспективни, като обогатяват не само профила на секцията, в която тя работи, но и българската историография като цяло. Изключително полезно е, че обсъжданата по конкурса монография е публикувана от издателство, чрез което ще получи максимално разпространение сред по-широка читателската аудитория, интересуваща се от проблемите на българо-арабските отношения, Близкия изток и международната политика, ролята на Сирия и България в стопанската история на Близкия изток и Югоизточна Европа.

Като ръководител на магистърска програма „Близкоизточни изследвания: Общество и култура на арабския свят“ в СУ „Св. Климент Охридски“ имам и преки впечатления от работата на кандидатката в областта на учебната дейност. Наблюденията ми сочат, че д-р Филипова успешно се утвърждава като уважаван и от студентите преподавател и познавач на българо-арабските политически и

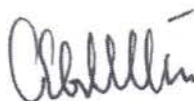
икономически отношения в периода след Втората световна война. Шестте (съобразно вътрешните правила на БАН) цитирания, които имат публикации на кандидатката, показващи нейното постепенно утвърждаване в академичната литература на български език. Доколкото по силата на проблематиката в своето професионално поле арабистите, изследващи историята и културата на близкоизточните общества, най-често се задълбочават предимно в исляма и други цивилизационни особености на региона, динамиката на международните връзки на отделните арабски държави, включително и българо-арабските отношения, понякога остават встрани от техните специализирани интереси.

Ето защо смятам, че академични ракурси към арабския свят от гледна точка на България и българо-арабските отношения запълват една важна ниша в съвременните научни изследвания. В този смисъл монографията, статиите и студиите, с които кандидатката участва в конкурса, обещаваат и бъдещото разкриване на важни пространства за изучаването на ролята, която връзките с Близкия изток са имали и имат за България. Наред с това съм на мнение, че монографията и останалите публикации отбелязват ясно изразен принос към изследването на близкото минало, обективният подход към което се разработва изключително трудно поради високата степен на неговата политизация, свързана и с обществените дебати в „годините на прехода“.

Заклучение

Представените от гл. ас. д-р Надя Филипова публикации за участие в конкурса, както и постиженията ѝ в научната и учебната дейност през последните години ми дават основание убедено и категорично да подкрепя нейната кандидатура за заемането на академичната длъжност „доцент“ по „професионално направление 2.2 История и археология, научна специалност 05.03.06 История на България (История на българската външна политика в Близкия Изток след Втората световна война до началото на XXI в.)“ към секция “История на България след Втората световна война“ в Института за исторически изследвания – БАН.

Берлин, 24 юли 2017 г.

Доц. д-р Симеон Евстатиев